ŠVIETIMAS

Šioje faktų suvestinėje paaiškinamas pagalbinis ES vaidmuo švietimo srityje ir pristatomos pagrindinės politikos programos ir pavyzdinės programos, kuriomis sudaromos sąlygos Europos bendradarbiavimui šioje srityje. Pagrindiniai ES švietimo politikos tikslai yra studentų ir darbuotojų judumo, abipusio diplomų ir studijų trukmės pripažinimo bei aukštojo mokslo įstaigų tarpusavio bendradarbiavimo skatinimas.

TEISINIS PAGRINDAS

1992 m. Mastrichto sutartimi švietimas buvo oficialiai pripažintas ES kompetencijos sritimi. Jos kompetenciją apibrėžia šie **Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo** straipsniai:

- **6 straipsnyje** teigiama, kad „Sąjungos kompetencijai priklauso remti, koordinuoti ar papildyti valstybių narių veiksmus. Europos lygiu tokių veiksmų sritys apima: <...> švietimą, profesinį mokymą, jaunimą ir sportą“;
- **9 straipsnį** galima apibūdinti kaip horizontaliąją „socialinę išlygą“; jame nurodoma: „[n]ustatydama ir įgyvendindama savo politikos kryptis ir veiksmus, Sąjunga atsižvelgia į reikalavimus, susijusius su didelio užimtumo skatinimu, tinkamos socialinės apsaugos užtikrinimu, kova su socialine atskirtimi, aukšto lygio švietimu, mokymu ir žmonių sveikatos apsauga“;
- **165 straipsnio 1 dalyje** nustatyta, kad „Sąjunga prie geros kokybės švietimo plėtojimo prisideda skatindama valstybių narių bendradarbiavimą ir prireikus paremdama bei papildydama jų veiksmus, kartu visiškai pripažindama valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir gerbdama jų kultūrų bei kalbų įvairovę“;
- **165 straipsnio 2 dalyje** teigiama, kad Sąjunga savo veiksmais siekia:
    - plėtoti europinę pakraipą švietimo srityje <...>;
    - skatinti studentų ir dėstytojų judėjimą, *inter alia*, skatinant akademinį diplomų ir studijų trukmės pripažinimą;
    - remti švietimo įstaigų bendradarbiavimą; plėtoti keitimąsi informacija ir patirtimi bendrais valstybių narių švietimo sistemų klausimais;
    - skatinti nuotolinio švietimo plėtrą <...>;
- Remdamasi **166 straipsniu**, ES gali įgyvendinti profesinio mokymo politiką, kuria remiami ir papildomi valstybių narių veiksmai. Vadovaujantis šiuo straipsniu, ES pavesta sudaryti geresnes profesinio mokymo galimybes ir skatinti pedagogų bei jų auklėtinių, ypač jaunimo, judumą.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 14 straipsnyje teigiama: „kiekvienas turi teisę į mokslą“.

TIKSLAI

A. Europos švietimo erdvė

2020 m. rugsėjo 30 d. priimtame Komunikate dėl Europos švietimo erdvės sukūrimo iki 2025 m. Komisija išdėstė požiūrį, kaip reikėtų gerinti ES piliečių švietimo ir mokymo lygį bei stiprinti jų priklausymo Europos Sąjungai jausmą. Europos švietimo erdvė grindžiama šešiais aspektais: švietimo ir mokymo kokybe; įtrauktimi; žaliąja ir skaitmenine pertvarkomis; mokytojais ir dėstytojais; aukštuoju mokslu ir geografiniu aspektu. 2021 m. vasario mėn. **Taryba priėmė rezoliuciją dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos siekiant sukurti Europos švietimo erdvę ir imtis veiksmų vėlesniu laikotarpiu (2021–2030 m.)**, kurioje pateikiamas ateinančiais metais įgyvendintinų tikslų sąrašas:

— 15-mečių, kurių rezultatai skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityje yra prasti, dalis iki 2030 m. turėtų būti mažesnė negu 15 proc. (2022 m. jų buvo: skaitymo srityje – 26,25 proc., matematikos – 29,5 proc., gamtos mokslų – 24,2 proc.);

— iki 2030 m. aštuntokų, kurių kompiuterinis ir informacinis raštingumas prastas, dalis turėtų būti mažesnė nei 15 proc. (2023 m. jų buvo 43 proc.);

— iki 2030 m. bent 96 proc. vaikų nuo trejų metų iki privalomojo pradinio ugdymo pradžios turėtų dalyvauti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje (2023 m. jų buvo 94,6 proc.);

— iki 2030 m. mokyklos nebaigusių asmenų dalis turėtų būti mažesnė nei 9 proc. (2024 m. ši dalis siekė 9,3 proc.);

— 25–34 metų amžiaus asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis turėtų būti ne mažesnė kaip 45 proc. (2024 m. ši dalis sudarė 44,1 proc.);

— neseniai profesinio rengimo ir mokymo įstaigas baigusių asmenų, kurie studijų metu pasinaudoja mokymosi darbo vietoje galimybėmis, dalis iki 2025 m. turėtų būti bent 60 proc. (2023 m. jų buvo 65,6 proc.);

— iki 2025 m. bent 47 proc. 25–64 m. suaugusiųjų per pastaruosius 12 mėnesių turėtų būti dalyvavę mokymosi programose (2022 m. jų buvo 46,6 proc.).

2025 m. liepos mėn. Komisija paskelbė 2021–2030 m. Europos švietimo erdvės strateginės programos tarpinį vertinimą ir nustatė, kad valstybėms narėms bendradarbiaujant bendrų prioritetų srityje pasiekti teigiami pirmieji rezultatai, įskaitant **pažangą aukštojo mokslo įstaigų studentų judumo, įtraukaus ir skaitmeninio švietimo ir iniciatyvos „Europos universitetai“ srityse**. Tačiau jame taip pat nustatyti iššūkiai ir rekomenduojami patobulinimai, tokie kaip strateginių prioritetų paaiškinimas, įvairių švietimo sektorių sąsajų stiprinimas, stebėsenos gerinimas ir sinergijos su kitomis Europos teminėmis sritimis, pavyzdžiui, moksliniais tyrimais, stiprinimas.

B. Bolonijos procesas

Neskaitant pačių valstybių politinių iniciatyvų, ES aktyviai remia Bolonijos proceso prioritetus. Nuo pat šio proceso pradžios 1999 m. juo siekta užtikrinti **didesnį Europos, taip pat kaimyninių regionų aukštojo mokslo sistemų palyginamumą, suderinamumą**

ir nuoseklumą. Šio proceso kulminacija tapo Europos aukštojo mokslo erdvės sukūrimas, 2010 m. kovo mėn. paskelbus Budapešto ir Vienos ministrų konferencijos deklaraciją. Šiuo metu Europos aukštojo mokslo erdvė turi 49 šalis nares.

C. Atnaujinta ES aukštojo mokslo darbotvarkė

2017 m. Komisija paskelbė komunikatą dėl atnaujintos ES aukštojo mokslo darbotvarkės. Jame dėmesys sutelkiamas į keturias prioritetines sritis:

— įgūdžių ugdymo aukštojo mokslo srityje ir darbo rinkos poreikių derinimą;

— aukštojo mokslo prieinamumo ir įtraukumo didinimą ir jo ryšio su visuomene stiprinimą;

— aukštojo mokslo sistemų inovacinio pajėgumo stiprinimą;

— aukštojo mokslo sistemų veiksmingumo ir efektyvumo didinimą.

LAIMĖJIMAI

A. Programa „Erasmus+“

Programa „Erasmus+“ yra 2021–2027 m. **Sąjungos švietimo, mokymo, jaunimo ir sporto programa**. Bendrieji programos „Erasmus+“ tikslai:

— remti lavinimąsi ir profesinį bei asmeninį tobulėjimą pasitelkiant mokymąsi visą gyvenimą;

— taip prisidėti prie tvaraus augimo, kokybiškų darbo vietų kūrimo, socialinės sanglaudos, inovacijų, stipresnio ES tapatybės jausmo ir aktyvaus pilietiškumo;

— sukurti Europos švietimo erdvę ir sudaryti palankesnes sąlygas Europos strateginiam bendradarbiavimui švietimo ir mokymo srityje, be kita ko, įgyvendinant pagrindines sektorių darbotvarkes;

— pagal 2019–2027 m. Europos Sąjungos jaunimo strategiją skatinti bendradarbiavimą jaunimo politikos srityje;

— plėtoti europinę pakraipą sporto srityje.

Pagal programą šių tikslų siekiama vykdant pagrindinius veiksmus:

— 1 pagrindinis veiksmas. Asmenų judumas mokymosi tikslais;

— 2 pagrindinis veiksmas. Institucijų bendradarbiavimas ir keitimasis gerąja patirtimi;

— 3 pagrindinis veiksmas. Politikos reformų rėmimas.

Bendroje programos „Erasmus+“ struktūroje pagrindinis vaidmuo tenka aukštajam mokslui – jam skiriama mažiausiai 34,6 proc. viso jos biudžeto. Pagal „Erasmus+“ ne tik remiamas aukštųjų mokyklų studentų ir darbuotojų judumas, bet ir finansuojamos **„Erasmus Mundus“** jungtinės magistrantūros studijų programos.

2018 m. pradėta įgyvendinti iniciatyva „Europos universitetai“, kuria remiamas aukštojo mokslo institucijų tinklų kūrimas visose valstybėse narėse, siekiant plėtoti ilgalaikį struktūrinį, strateginį ir tvarų aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimą. Per šiuos

aljansus studentai gali įgyti laipsnį derindami studijas keliose Europos šalyse. Šiuo metu 36 šalyse veikia 73 Europos universitetų aljansai.

2021 m. spalio 22 d. Komisija priėmė naują 2021–2027 m. laikotarpio **programos „Erasmus+“ ir Europos solidarumo korpuso** įtraukties priemonių sistemą. Šios sistemos tikslas – **palengvinti prieigą mažiau galimybių turintiems žmonėms** ir šalinti kliūtis, kurios gali trukdyti jiems dalyvauti. Pagal ją remiami profesinio rengimo ir mokymo paslaugų teikėjai, pageidaujantys organizuoti judumo mokymosi tikslais veiklą besimokantiesiems ir darbuotojams. Esminį vaidmenį įgyvendinant naująją sistemą atlieka ir bendradarbiavimas, apimantis nedidelio masto partnerystes, kurios atveria daugiau galimybių naudotis programa.

2025 m. liepos mėn. Komisija paskelbė **2021–2027 m. programos „Erasmus+“ tarpinį vertinimą** ir 2014–2020 m. programos „Erasmus+“ galutinį vertinimą. Iki 2023 m. programoje dalyvavo daugiau kaip 1,6 mln. žmonių ir daugiau kaip 77 000 organizacijų. Jos horizontalieji prioritetai – visų pirma įtrauktis ir įvairovė, skaitmeninė transformacija ir žalioji pertvarka – įgyvendinami praktikoje: beveik trečdalis kelionių vyko naudojantis ekologiškesnėmis kelionių galimybėmis, be to, daugelis dalyvių patvirtino, kad pagerėjo jų skaitmeniniai įgūdžiai ir aplinkosauginis sąmoningumas.

Lygiagrečiai pasiūlyme dėl 2028–2034 m. programos „Erasmus+“ reglamento nustatytas **siūlomas maždaug 40,8 mlrd. EUR biudžetas**.

B. Programa „Marie Skłodowskos-Curie veiksmai“

Pagal programą „Marie Skłodowskos-Curie veiksmai“ (MSCA) remiamas mokslo tyrėjų judumas ir mokymas. Šią programą, kuri yra ES bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Europos horizontas“ (2021–2027 m.) dalis, sudaro penkios paprogramės. Aukštojo mokslo srityje programa „Marie Skłodowskos-Curie veiksmai“ yra tapusi pagrindine ES doktorantūros studijų programa. Pagal programą „Europos horizontas“ MSCA skirtas maždaug 6,6 mlrd. EUR biudžetas.

C. Bendradarbiavimas aukštojo mokslo srityje

2022 m. balandžio mėn. Taryba patvirtino išvadas dėl Europos strategijos, kuria aukštojo mokslo institucijoms suteikiama galių dėl Europos ateities, ir rekomendaciją dėl Europos aukštojo mokslo institucijų ryšių užmezgimo siekiant veiksmingai bendradarbiauti. Jomis buvo siekiama padėti Europos aukštojo mokslo institucijoms formuoti savo indėlį į tvarią ir atsparią ekonomiką ir intensyvinti bei plėsti tarpvalstybinį bendradarbiavimą.

2024 m. kovo mėn. Komisija priėmė pasiūlymų dėl Europos aukštojo mokslo sektoriaus rinkinį, į kurį įtrauktas glaudesnio ir platesnio tarpvalstybinio aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimo planas. Po šio dokumentų rinkinio 2024 m. lapkričio 25 d. buvo priimta Tarybos rekomendacija dėl patrauklios ir tvarios karjeros aukštojo mokslo srityje, kurioje išdėstyti būdai, kaip pagerinti akademinių darbuotojų sąlygas ir sustiprinti aukštąjį mokslą bei jo vaidmenį visuomenėje. Vėliau, 2025 m. gegužės 12 d., Taryba paskelbė rekomendaciją ir papildomą rezoliuciją. Rekomendacijoje apibrėžiami bendri Europos jungtinių programų kriterijai ir kokybės užtikrinimo tvarka, o rezoliucijoje nustatomas laipsniškas kokybės ženklo diegimo, stebėsenos ir vertinimo metodas, siekiant pagrįsti būsimą politinį sprendimą dėl jungtinio Europos laipsnio sukūrimo.

D. Įgūdžių sąjunga

2018 m. balandžio 18 d. Parlamentas ir Taryba priėmė Sprendimą (ES) 2018/646 dėl bendros geresnių paslaugų, susijusių su įgūdžiais ir kvalifikacijomis, teikimo sistemos („Europass“).

2025 m. kovo mėn. Komisija pradėjo įgyvendinti Įgūdžių sąjungą – strateginę programą, kuria siekiama suteikti ES žmonėms įgūdžių, reikalingų žaliajai, skaitmeninei ir konkurencingai ekonomikai. Iniciatyvoje akcentuojami pagrindiniai įgūdžiai (skaitymo, matematikos, gamtos mokslų ir skaitmeniniai), švietimas gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse, galimybė visą gyvenimą kelti kvalifikaciją ir persikvalifikuoti (įskaitant mikrokredencialus), įgūdžių ir kvalifikacijų perkeliamumas visose valstybėse narėse, talentų pritraukimas ir išlaikymas, ir siekiama, kad būtų sukurtas Europos laipsnis / ženklas bei naujas profesinio rengimo ir mokymo diplomas / ženklas. Pagal ją sukuriamos naujos valdymo priemonės (Europos duomenų apie įgūdžius centras ir Europos įgūdžių aukšto lygio taryba) ir siekiama įvairių tikslų, pavyzdžiui, iki 2030 m. sumažinti nepakankamus rezultatus raštingumo, matematikos, gamtos mokslų ir skaitmeninių įgūdžių srityse pasiekiančių asmenų dalį iki mažiau nei 15 procentų.

Nuo 2019 m. pagal programą „Erasmus+“ finansuojami 69 profesinės kompetencijos centrų projektai, kuriais siekiama:

— parengti modulines mokymo programas ir mikrokredencialus, atitinkančius darbo rinkos poreikius;

— stiprinti profesinio rengimo ir mokymo, aukštojo mokslo ir pramonės bendradarbiavimą;

— į mokymo programas įtraukti žaliuosius ir skaitmeninius įgūdžius;

— diegti novatoriškus mokymo metodus – nuo dirbtiniu intelektu grindžiamų priemonių iki problemų sprendimu grindžiamo mokymosi.

E. Kiti laimėjimai

2020 m. Komisija įsteigė Europos novatoriško mokymo apdovanojimą – juo siekiama įvertinti ypatingu indėliu į savo profesinę veiklą išsiskiriančių mokytojų (ir jų mokyklų) darbą. Jo penktųjų metinių proga buvo įtrauktos dvi naujos kategorijos: Europos kalbų ženklas ir suaugusiųjų švietimas. Šią į mokytojus orientuotą iniciatyvą papildo kitos programos „Erasmus+“ iniciatyvos:

— **Mokytojų akademijos**, kurios kuria Europos partnerystes ir skatina mokytojų rengimo įstaigų ir mokymo paslaugų teikėjų bendradarbiavimą, kad padėtų mokytojams jų karjeros pradžioje ir stiprintų jų profesinį tobulėjimą;

— **„eTwinning“** – internetinė mokyklų bendruomenė, suteikianti mokytojams ir mokiniams visoje Europoje saugią ir nemokamą platformą bendradarbiauti įgyvendinant projektus, diskutuoti grupėse ir ugdyti įgūdžius.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas daro vis didesnę įtaką formuojant ES švietimo politiką.

A. Programa „Erasmus+“

2021 m. gegužės mėn. Parlamentas ir Taryba priėmė Reglamentą, kuriuo 2021–2027 m. laikotarpiui nustatoma programa „Erasmus+“ (Reglamentas (ES) 2021/817). Dabartine programa, kurios biudžetas – 26,6 mlrd. EUR (palyginti su 14,7 mlrd. EUR ankstesniu laikotarpiu), siekiama užtikrinti lygias galimybes gerinant prieigą palankių sąlygų neturinčioms grupėms.

2022 m. birželio 23 d. priimtoje Parlamento rezoliucijoje dėl įtraukties priemonių įgyvendinimo pagal 2014–2020 m. programą „Erasmus+“ padaryta išvada, kad, nors įtrauktis tapo svarbesnė ir jos klausimas sprendžiamas visapusiškiau ir tikslingiau nei ankstesnėse programose, vis dar yra didelių iššūkių ir trūkumų. Tai patvirtino, kad reikia skirti daugiau dėmesio 2021–2027 m. programoje „Erasmus+“ numatytoms įtraukties priemonėms, nes šios programos teisiniame pagrinde „įtrauktis“ aiškiai nurodyta kaip vienas iš pagrindinių jos tikslų.

2024 m. sausio mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl dabartinės 2021–2027 m. programos „Erasmus+“ įgyvendinimo, kuri sudaro programos laikotarpio vidurio vertinimo dalį. Parlamentas pabrėžė, kad programa „Erasmus+“ ir toliau yra labai sėkminga, paragino skirti papildomą finansavimą ir imtis supaprastinimo priemonių, kad mažiau galimybių turintiems besimokantiems asmenims būtų sudarytos geresnės sąlygos mokytis, ir paragino Komisiją stiprinti programos žaliuosius ir skaitmeninius komponentus, laikantis 2021–2027 m. skaitmeninio švietimo veiksmų plano.

B. Kitos konkrečios sritys

Kaip matyti iš toliau pateikiamų pavyzdžių, Parlamentas kreipia didelį dėmesį ir konkrečioms švietimo sritims bei jų paramai.

2021 m. kovo 25 d. rezoliucijoje dėl skaitmeninio švietimo politikos formavimo Parlamentas pateikė savo poziciją dėl Komisijos komunikato „2021–2027 m. skaitmeninio švietimo veiksmų planas. Švietimo ir mokymo pritaikymas prie skaitmeninio amžiaus“. 2023 m. kovo mėn. Europos Parlamento tyrimų tarnyba paskelbė informacinį pranešimą apie pažangą vykdant Skaitmeninio švietimo veiksmų planą ir apžvelgė jo įgyvendinimą. Ji pabrėžė, kad reikia šalinti tebesančias skaitmeninių įgūdžių, infrastruktūros ir įtraukties spragas, kad būtų užtikrintas veiksmingas ir teisingas jų poveikis visoje ES.

Siekdamas padėti gilinti žinias apie ES demokratiją ir vertybes, Parlamentas įgyvendina ugdomąsias programas „Mokyklos – Europos Parlamento ambasadorės“ ir „Euroscola“. 2022 m. balandžio 6 d. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl pilietiškumo ugdymo veiksmų įgyvendinimo. Rezoliucijoje išreiškiamas susirūpinimas dėl skirtingo vidutinių pilietinių žinių lygio tarp valstybių narių ir jose pačiose, taip pat pateikiamos įvairios rekomendacijos šiai problemai spręsti.

2021 m. lapkričio 11 d. Parlamento rezoliucijoje dėl Europos švietimo erdvės pabrėžiama, kad reikia laikytis holistinio požiūrio ir dėti bendras pastangas, ir pabrėžiama, kad svarbu plėtoti Europos švietimo erdvę edukaciniu požiūriu, kad ES piliečiams būtų suteikta daugiau ir geresnių galimybių studijuoti, mokytis ir dirbti užsienyje. 2022 m. gegužės 19 d. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl Europos švietimo erdvės sukūrimo iki 2025 m., kurioje palankiai įvertino Komisijos pasiūlymus sukurti europinį požiūrį į mikrokredencialus, individualias mokymosi paskyras ir mokymąsi

siekiant aplinkos tvarumo – visi šie dalykai minimi tarp tikslų, kuriuos reikia pasiekti norint iki 2025 m. sukurti Europos švietimo erdvę.

2025 m. rugsėjo 11 d. Parlamentas taip pat priėmė rezoliuciją, kurioje išdėstė savo Europos universitetų aljansų viziją ir pateikė gairių dėl jų būsimos plėtros, valdymo ir vaidmens skatinant akademinę kompetenciją, judumą ir europinę tapatybę.

C. Pasiūlymai dėl Sutarčių keitimo

2023 m. lapkričio 22 d. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl Europos Parlamento pasiūlymų dėl Sutarčių keitimo. Švietimo srityje Parlamentas paragino ES parengti bendrus švietimo, kuriuo propaguojamos demokratinės vertybės ir teisinė valstybė, taip pat skaitmeninis ir ekonominis raštingumas, tikslus ir standartus. Parlamentas taip pat paragino ES skatinti švietimo įstaigų sistemų bendradarbiavimą ir darną, kartu apsaugant kultūrines tradicijas ir regioninę įvairovę. Jis taip pat ragino, kad, siekiant padidinti darbuotojų judumą, būtų parengti bendri ES profesinio mokymo standartai. Parlamentas siūlė, kad ES siektų saugoti ir remti nemokamas visuotinai prieinamas mokyklas, institucinę ir asmeninę akademinę laisvę bei žmogaus teises.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių, lygybės ir kultūros teminis skyrius. Išsami informacija pateikiama Kultūros ir švietimo komiteto interneto svetainėje.

Léanne Emma Clara COSTES / Anastasia MITRONATSIOU
04/2026